

Monitor van de Duurzame ontwikkeling

Driemaandelijks | nr. 8 | lente 2009

Stadswerkshop in Kuregem
Energiediagnose van woningen
in Watermaal-Bosvoorde
Fietsboxen in Schaarbeek

INHOUD

Stadswerkshop in Kuregem	03
Eerste verwezenlijkingen van de Agenda Iris 21	12
Energiediagnose van woningen in Watermaal-Bosvoorde	13
Fietsboxen in Schaarbeek	18

Deze publicatie is het resultaat van samenwerking tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de vzw Vereniging van de Stad en de Gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (VSGB).

Ze kan gedownload worden op www.vsgb.be

Nr. 2009/08 - lente 2009

Redactie: Patrick Bodart, Loïc Géronnez, Philippe Mertens, Annemie Vermeulen.

Lay-out: Philippe Mertens.

Vertaling: Liesbeth Vankelecom. **Revisie:** Philippe Delvaux.

Coördinatie: Philippe Mertens. **Verantwoordelijke uitgever:** Marc Thoulen.

Adres: Aarlenstraat 53/4 - 1040 Brussel

Stadswerkshop in Kuregem: een gemeente opteert voor debat om een wijk te transformeren

In een wijk die lang verwaarloosd werd, kan iedereen op een maandelijkse samenkomst zijn mening uiten. Zo worden stap voor stap plannen uitgetekend. Deze nieuwe ruimte voor debat, gedragen door het gemeentebestuur van Anderlecht en de vereniging Periferia, brengt iedereen op dezelfde golflengte met betrekking tot de vele uitdagingen van de wijk Lemmens. Op basis van de transformatie van de openbare ruimten van de wijk bereidt de Stadswerkshop de politieke en technische beslissingen voor die de wijk zullen doen evolueren, rekening houdend met de complexiteit van de steden van vandaag.

Een rijke en vergeten wijk op een kruispunt

De wijk Kuregem ligt in Anderlecht, de derde Brusselse gemeente qua bevolkingsaantal. Nagenoeg 2.000 mensen wonen er en nog vele andere werken er. Lange tijd wilde de gemeente niet in de wijk investeren om politieke en electorale redenen, maar nu groeit het belang van de wijk opnieuw om verschillende redenen.

In de eerste plaats moet de overheid er dringend op nieuw investeringen doen om de moeilijkheden die voortvloeien uit vele jaren verwaarlozing recht te trekken. Ten tweede is de wijk geografisch interessant: ze grenst aan het stadscentrum en de plaatsen waar aan de rand van de vijfhoek inrichtingen gepland zijn door ze met het Zuidstation te verbinden.

In het kader van het wijkcontract Lemmens werd de vereniging Periferia belast met het bezoek van de projecten voor openbare ruimten van de wijk door de inwoners, gebruikers, deskundigen (bv. architect, dienst openbare werken) en de bevoegde politieke verantwoordelijken erbij te betrekken. Deze investeringen worden gebundeld in luik 4 van het wijkcontract, samen goed voor 2,5 miljoen euro, in een wijkcontract dat 23 miljoen investeringen vertegenwoordigt, gespreid tussen 2008 en 2012.¹

Een smeltkroes van volkeren

De uitdagingen voor de wijk en de wijkcontracten die er uitgewerkt worden, zijn gevarieerd. Er moet iets gedaan worden om de inwoners opnieuw een echte plaats te geven in de openbare ruimte. Er moeten banden gesmeed worden tussen inwijkelingen die er zich de voorbije decennia gevestigd hebben: een deel van maghrebijnse origine, een internationale middenklasse die zich in de wijk vestigt omwille van de goede ligging en een overheersend zwart-afrikaanse bevolking die er tijdelijk werk kon vinden. Een broze sociale mix dus, gekoppeld aan een functionele mix tussen de inwoners en de zware handel die zich ontwikkelt in de wijk: autohandel, huishoudapparatuur, allerhande transit naar andere continenten.

In dit imbroglie van fragiele mix en vergetelheid lijkt er nooit echt vertrouwen gegroeid te zijn tussen de inwoners van de wijk en de overheid. De opeenvolgende golven van eenmalige, deels onefficiënte, investeringen hebben de relatie nog verslechterd door de indruk van desinvestering door de overheid nog te bekrachtigen.

Een omkaderde, maar niet gereglementeerde ruimte om de dialoog te bevorderen

In deze context moeten er twee principes toegepast worden. Het eerste is het sti-

muleren van een debat rond de oriëntaties van de wijk door alle betrokken partijen samen te brengen. Welke inrichtingen zijn prioritair voor de openbare ruimte? Welke mobiliteit is er mogelijk in de wijk? Hoe kunnen we de parken in dit geheel opnemen? Deze vragen worden besproken met de inwoners van de wijk, huurders of eigenaars, met de autohandelaars, met de andere economische spelers.

Het tweede principe bestaat erin beslissingen te ondersteunen die de wijk oriënteren, ook al blijven er complexe belangen tussen 'levenswijk' en 'productiewijk'. De beleidsvoerders trachten goed te luisteren, te streven naar consensus en bij het innemen van standpunten hebben ze oog op het algemeen belang in geval van conflicten.

De nodige middelen uittrekken, durven uitvinden

Het wettelijk kader van de plaatselijke commissie voor geïntegreerde ontwikkeling² (PCGO) is vaak restrictief. De resultaten variëren enorm van het ene wijkcontract tot het andere, in functie van de administratieve, politieke en technische cultuur van de personen die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de contracten (gemeentediensten en -bestuur).

De vergaderingen van de Stadsworkshop worden bijgewoond door alle belangrijke spelers voor de wijk.

Een andere factor die hun efficiëntie beïnvloedt, de middelen waarover de bevolking beschikt om hun stem te laten horen, om er de uitdagingen van te begrijpen en doeltreffend te wegen op de beslissingen die er genomen worden.

De workshop vormt een ruimte voor collectieve uitbouw van voorstellen. Het is niet wettelijk verplicht zoals de PCGO kan zijn. Het is niet gereguleerd, maar daarentegen regelmatig in de tijd (één keer per maand) en omkaderd. Die vrijheid van organisatie is het ideale kader om een sereen pu-

blik debat te bewerkstelligen.

Momenteel buigt de workshop zich voornamelijk over de termijnen van het wijkcontract, veeleer dan de formele verplichtingen (strikte criteria van vertegenwoordiging, goedkeuring van verslagen, ...).

In de PCGO wordt er verslag uitgebracht van de debatten van de workshop over de kwesties van openbare ruimte. De PCGO zendt soms naar de workshop vragen door om uit te diepen, waardoor ze verder gaan dan de minimalistische rol die ze kunnen heb-

ben als passieve goedkeuringskamer van discussies die elders en op andere momenten gevoerd worden.

Stand van zaken en debat om tot een beslissing te komen

De workshop bestaat sinds september 2008 en vergadert gemiddeld één keer per maand. Op iedere samenkomst zijn de betrokken diensten aanwezig en ook de bevoegde vertegenwoordigers van de overheid. In de meeste gevallen is er de schepen van openbare werken, aangezien de materies verband houden met diens

¹ Net als voor de andere wijkcontracten komt 90 % van de financiering van het Brussels Gewest terwijl de gemeente 10 % aanbrengt.

² De PCGO is een commissie die verkozen wordt op de algemene vergadering bij de start van het wijkcontract. Het is wettelijk verplicht op het vlak van de raadpleging die de gemeenten moeten organiseren om het contract vorm te geven. Volgens de gemeenten en de wijkcontracten vervullen zij al dan niet een interessante functie voor wat de oriëntering van het project betreft.

Workshop diagnose denkt ook aan mobiliteit

Een eerste fase bestond erin een globale diagnose op te maken van de wijk door samen door de wijk te wandelen. Dankzij de invalshoek van verschillende betrokken partijen kreeg men een andere kijk, een andere bron dan de technische studies die reeds uitgevoerd zijn.

In de volgende etappes bogen de deelnemers van de workshop zich over het algemene voorstel van mobiliteit in de wijk. Dat was belangrijk, omdat er op die manier een sterke visie voor de lokale ontwikkeling tot stand kon komen:

- de wil om de impact van de wagen op het leven van de wijk te minimaliseren (de openbare ruimten zodanig inrichten dat doorgaand verkeer bemoeilijkt wordt)
- een zo goed mogelijke harmonie tussen de functie productie (tal van garages en voorraadplaatsen met tweedehands huishoudapparatuur die inkomsten opleveren voor een heterogene bevolking) en de woonfunctie

Deze opties worden geconcretiseerd door de aanleg van inrichtingen die de passage van trekkers met opleggers in het hart van de wijk zo fel mogelijk beperken en door een systeem van mobiliteit in lussen vertrekkend van de verkeersassen rond de wijk.

Op basis van deze twee fasen - beschrijving van de behoeften enerzijds, uittekening van de mobiliteit en grote principes van de inrichting anderzijds - neemt ATU momenteel iedere openbare ruimte onder de loep vanuit de invalshoek van de investeringen om er zowel de werking als de esthetische aspecten van te definiëren.

bevoegdheden en deze aan de wieg stond van de workshop.

Na meer dan zes maanden lijkt het regelmatig ritme van de workshop de waarborg van de sereniteit van de debatten. Er zijn verschillende fasen geweest: diagnose, budgettair kader van het wijkcontract en van het luik 4 in het bijzonder, programmatie van het werk binnen de workshop om alle geplande overheidsinvesteringen te herbekijken, uitwerking van een mobiliteitsvoorstel, principes van de werking en de esthetiek van de openbare ruimten, analyse en aanpassing van technische projecten.

Dialogoog nieuw leven inblazen

Dit goed gevulde programma, waarvan de uitvoering dus een tijdje in beslag zal nemen, houdt behoefte aan uitdieping aangebracht door de verschillende besproken onderwerpen en vereisten van het wijkcontract wat termijnen betreft, samen. Dat regelmatige ritme, de tijd nemen voor debat, er de betrokkenen herhaaldelijk bij betrekken (gemeente, cel garage, gewest, politie, ...), is één van de factoren die vertrouwen creëerde tussen de medespelers, de burgers vertrouwen gaf in de wil van de diensten, de verkozenen in de capaciteiten van het debat ...

Met een vergadering van twee à drie uur per maand kwamen de gebruikers van de wijk (huurders, eigenaars en handelaars) in contact met deskundigen op het vlak van inrichting (openbare werken, renovatie, mobiliteit, preventie, ...) en de verkozenen, in het bijzonder de schepen voor openbare werken. Dit debat is de plaats waar de evolutie van de wijk uitgetekend wordt, ook al houden de diensten hun technische prerogatieve en de verkozenen hun opdracht van algemeen nut.

Een forum om de beslissingen voor te bereiden

De schepen van openbare werken wou dat de workshop alle geplande investeringen in het wijkcontract onder de loep zou nemen. Zijn de prioriteiten wel degelijk de juiste? Hoe moeten de inrichtingen in detail worden?

De diagnose, de debatten die eruit voortvloeien en vervolgens de opties voor de mobiliteit stellen de bestaande keuzes reeds in vraag. Zo werd het gemeentelijk mobiliteitsplan - ook al was dat nog niet overal in de wijk toegepast - in de workshop opnieuw op tafel gelegd. Er werden nieuwe keuzes gemaakt en die

zullen aan een test onderworpen worden in de zomer.

Stilaan krijgt de workshop de vorm van een forum, waar de keuzes voorbereid worden die de toekomst van de wijk vorm zullen geven. Er wordt niet gearzeld om soms complexe thema's ter discussie te brengen (zoals de toekenning van milieuvergunningen voor garages). Zo treden de protagonisten van de wijk toe tot het debat als een mogelijkheid om te evolueren naar een doeltreffende samenwerking tussen gebruik en mogelijk tegenstrijdige functies. Het wordt de plaats waar niet alleen de inrichting van de openbare ruimten vorm krijgt, maar waar de betrekkingen tussen de verschillende partij-

en van de wijk duidelijk worden: bewoners, gebruikers, handelaars, chauffeurs, werknemers, ...

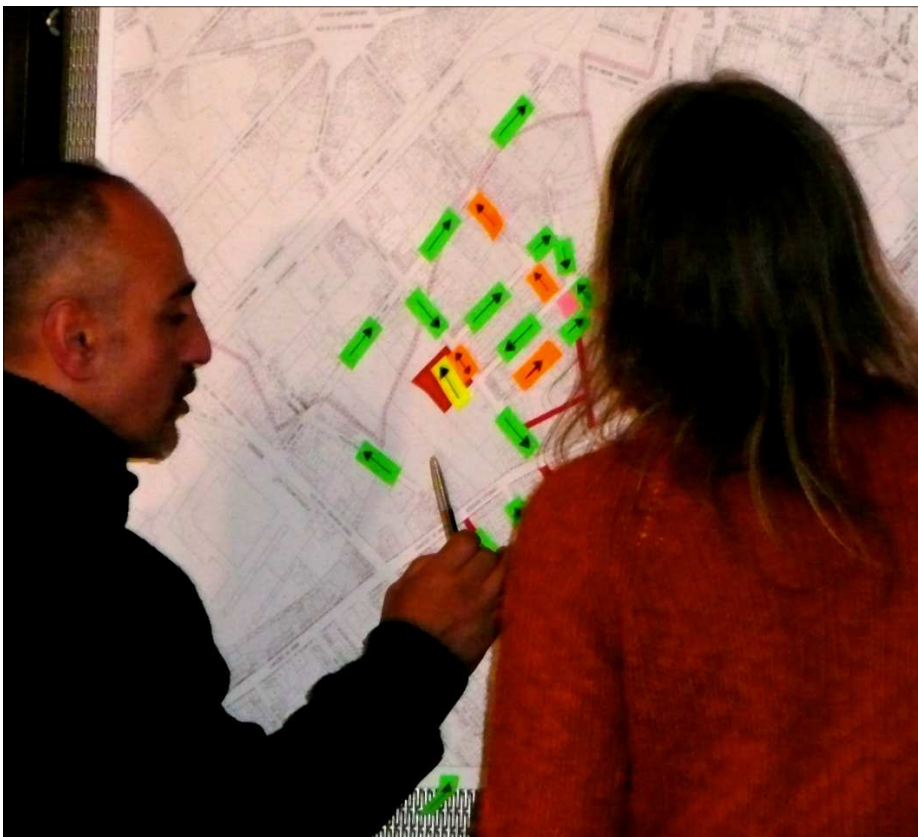
Inspraak geven aan degenen die niet gehoord worden: een voorwaarde voor vertrouwen

In een kader van wantrouwen tussen overheid en plaatselijke bevolking is één van de eerste dingen die gedaan moeten worden, plaats maken voor de expressie van de verschillende actoren van de wijk.

Maar is dat voldoende?

Het vertrouwen in Kuregem lijkt thans te berusten op de capaciteit om aandacht te schenken aan de stem van de mensen uit de wijk die het minst gehoord worden. Handelaars zullen vooral hun bekommernissen uiten omtrent de vrachtwagens in de wijk, maar de stillere mening van de bewoners wordt ook opgetekend in het debat (valorisering van de spreek-tijd, expliciete herformulering, ...) en in de verslagen bewaard.

Deze minder gehoorde stemmen worden gedeeltelijk positief gewogen in het debat, niet dat ze er de enige legitime zijn, maar ze worden het minst gehoord door de overheid (en wellicht ook door de economische actoren van de wijk) en hebben het minst dwingende argumenten om te doen gelden. Ze vertegenwoordigen nochtans de be-

Mobiliteit is het aspect van de openbare ruimte dat gezorgd heeft voor het meeste vooruitgang in het debat tussen de functie industriële handel en de woonfunctie. Er lijkt momenteel een consensus te heersen over een oplossing in lusvorm.

langrijkste gebruikers van de openbare ruimte buiten het gebruik door de handelaars.

In dezelfde zin bieden de verslagen van de debatten waarin de akkoorden beschreven worden naarmate ze tot stand komen, maar ook de vragen die onopgelost blijven, een echte meerwaarde aan de mening van de actoren van de wijk. Zij garanderen ook dat de uitspraken die tijdens de workshop gedaan worden, effectief weerklank vinden bij de verschillende medespelers van het wijkcontract, zowel de bewoners als de diensten of de politieke beleidsvoerders.

Verenigingen die om debat vragen

Enkele sleutelactoren vormen de pijlers van de Stadsworkshop. Het wijkcomité, de vertegenwoordigers van de moskee en het wijkschooltje, enkele handelaars van het Lemmensplein hebben allemaal hun inbreng en zij spelen een belangrijke rol die actief tot de debatten bijdraagt. De vertegenwoordigers van de ondernemingen die dicht bij het plein gevestigd zijn, zijn duidelijk over wat belangrijk is voor hun voortbestaan in de wijk. De verenigingen die actief zijn in de wijk, zijn belangrijke woord-

voerders en zorgen voor een zekere mobilisering, zowel binnen de Stadsworkshop als binnen de PCGO. Zij zijn er de stem van de verantwoordiging, tegen de afbouw van de investeringen en de unilaterale keuzes die de gemeente in het verleden gedaan heeft. Zij vragen om debat, maar bepalen er niet zozeer de inhoud van. Die taak komt logischerwijs toe aan de directe gebruikers van de wijk. "In de dynamiek en de kritiek maakt de burger zich los van de gebruiker, zegt hij dat hij niet alleen gebruiker is van een ruimte, maar dat hij er ge-

إعلان لسكان الحي
تعبئة طيبة وبعد أصدقائي وجيرانني
المحترمين، أخبركم بأن البلدية ستوف تنظيم
اجتماعاً مهماً يوم الثلاثاء 4 أكتوبر 2009 على
الساعة 6 زوالاً بعيننا أي بهجلات أو كليب
زنقة شيمسة رقم 34 و36 أنذر لحت.
هذا الاجتماع ستوف يمكننا من معرفة ما يخص
حينا خاصة الحركة والأشغال العمومية. وأيضاً
الاستماع إلى ما ينقصنا في هذا الحي وإعداد
وتعسين معيننا وما يهم شبابنا وشيوخنا
ولماذا نرجو من كل واحد من الحي أن يطلب
كتابة ما ينقصه في الحي من ملاحة واقترحاته
ولمعا نشنع حقيماً رجالاً ونساءً وشباباً
لندلي بمقترحاتنا ومطالبنا
ولمعا الاجتماع المهم ستوف يمكننا بمرشعنا
من عمدة ومندوبين وممثلين لبلدنا للدفاع
عن حقوقنا.
وشكراً على تفهمكم. والله ولي التوفيق
برارو محمد

OVER DE WIJK WORDT GESPREKEN
 LE QUARTIER ÇA SE DISCUTE
 13/10 - 17:30-EUCLIDES
 SUITE DE L'ANALYSE DU BUDGET COMMUNAL ET DU BUDGET DU VOLET 4.
 VERVOLG VAN DE ANALYSE VAN DE GEMEENTEBEGROTING EN HET BUDGET VAN LUIK 4.
 21/10 - 18:00-EUCLIDES
 ATELIER DE TRAVAIL URBAIN: RÉSULTATS DU DIAGNOSTIC MARCHANT
 LE QUARTIER DANS LA VILLE.
 STADSWORKSHOP: RESULTATEN VAN DE DIAGNOSEWANDELING DE WIJK IN DE STAD.
 CONTRAT DE QUARTIER - WIJKCONTRACT
 LEMMENS
 VOLET 4
 LUIK 4
 ER-VUL JEAN VERHULST • PLACE DU CONSEIL 1 • RAASPLEIN • 1070 ANSLECHT

De uitnodiging die in iedere brievenbus terecht kwam, vertaald in het Arabisch door leden van het wijkcomité. De vertaling van de taal van de ene in de competentie van de andere is één van de sleutelementen van een toe-eigening van de debatruimte.

bruik van gaat maken om zijn macht te bevestigen.”

Acrobaten-diensten

De workshop verstoort in zekere zin het dagelijks werk van de diensten. Dat vergt tijd en sommigen vragen zich af of het werkelijk de moeite loont. Daar komen we bij de goed verankerde cultuur van het “hoe projecten opzetten en ze in de praktijk omzetten?” In Anderlecht is de workshop een nieuw initiatief. Er werd een comité opgericht en maandelijks komen de verschillende diensten samen om een stand van zaken op te maken van de vooruitgang en de volgende stappen te plannen.

Vertalen om goed te communiceren

De betrokkenheid van gebruikers in de definitie van de projecten vergt tijd. Dat vraagt werk buiten de vergaderingen van de workshop, om de diagnoses en de voorstellen voor transformatie begrijpelijk te maken. Deze vertaal oefening is nog niet courant en brengt veel werk met zich mee. Er zijn twee voorwaarden aan gekoppeld: enerzijds moet er voldoende relevante informatie zijn opdat iedereen de inzet en de mogelijkheden van het project zou vatten. Anderzijds moet het voldoende open zijn om reacties uit te lokken en de projectie van de verschillende betrokken partijen mogelijk

te maken in de transformatie van het oorspronkelijke project. Dat is enorm veel werk, te meer daar het nog niet in de gewoonten van de technische diensten verankerd is. Men mag de pioniersrol niet onderschatten, die inspraak biedt aan de traditionele spelers in de stad.

Het project doen evolueren dankzij debat

Dit voorafgaande werk gaat gepaard met transcriptie na het debat. Zodra de informatie gepresenteerd en besproken is, moeten de resultaten van de debatten verwerkt worden in de beschrijving van het stadsproject. Daarbij moet men oog hebben voor de elementen die naar voren komen in deze ruimten, is creativiteit nodig om een project te herschrijven waarin deze standpunt verwerkt zijn.

Maar er moet ook aandacht gaan naar enkele verplichtingen: technische normen, fysieke beperkingen, termijnen voor verschillende operatoren (financiers en ondernemers), kosten van de materialen, ...

Bovendien moet de interpretatie gebeuren zonder zich te verschuilen achter de technische verplichtingen om een keuze op te leggen die eigen zou zijn aan de ontwerper of de beslisser.

Ook hier vergen al die manieren van werken tijd en kunde vanwege alle betrokkenen.

Uitdagingen voor het debat: de beste mobilisering!

De evolutie van de projecten (in dit stadium: de principes van de mobiliteit in de wijk en de inrichting van de centrale straat die toegang geeft tot het Lemmensplein) toont de werkelijke impact van de workshop op de plannen van de stad. Geleidelijk wordt het de plaats waar het project voor de wijk tot groeit. Terwijl een deel van het stadsproject uitgewerkt wordt door de gemeentediensten en afhankelijk van keuzes van de verkozenen, is de workshop steeds meer de legitieme plek van het debat over de evolutie van de wijk. Diensten, inwoners, handelaars, verenigingen, eigenaars of bevoegde verkozenen brengen er verslag uit van de aspecten die zij willen zien vooruitgaan.

De democratische ruimte gebruiken om de plannen voor de wijk uit te stippen is wellicht de beste sleutel voor het welslagen van dit initiatief.

Politici nemen een standpunt in en maken keuzes

Terwijl diensten en burgers hun band met de gemeente moeten veranderen (sommige gaan van productie naar debat, andere van klacht naar kri-

tisch voorstel), hebben de verkozenen ook een rol die evolueert. Door deel te nemen aan open debat verrijken zij hun eigen beslissingen om verder te gaan dan gewoon verkozen te worden om vertegenwoordiger te kunnen zijn. Zij kunnen zich baseren op de elementen die naar voren komen uit de debatten om het algemeen belang te ondersteunen tegen bepaalde lobby's die vaak aanwezig zijn.

Uiteindelijk bestaat hun taak er ook in de consensus die uit het debat komt ter sprake te brengen op plaatsen waar beslissingen genomen worden (gemeenteraad). Als er tegenstrijdige opties uit het debat voortkomen, moeten zij knopen doorhakken in functie van het algemeen belang dat zij vertegenwoordigen.

Het gaat verder dan de wijk alleen

Meer dan eens hangen de uitdagingen van de lokale entiteiten af van ontwikkelingen die verbonden zijn met andere bevoegdheden. Dan zien we vaak twee houdingen. Eerste houding: het lokale debat wordt genegeerd ten opzichte van de uitdagingen en ze worden geweerd. Andere houding: alle vragen in verband met de uitdagingen worden onder de loep genomen, hoewel de invloed van het debat beperkt is. Deze tweede optie kwam meermaals tot uiting in de workshop.

Een project voor de stad waarin Kuregem een plaatsje heeft

De plannen met betrekking tot de Ninoofse Poort (grens tussen de stad Brussel, Sint-Jans-Molenbeek en Anderlecht) werden voorgesteld. De inwoners kunnen dan bij hun keuzes rekening houden met de gewenste samenhang tussen de wandelruimtes tussen het Zuidstation en het stadscentrum, langs verschillende ruimtes waarvan de renovatie voorzien is in het kader van dit wijkcontract (Dr. De Meersmanplein, ingang van het Dauwpark en Habermanstraat).

Een workshop die rekening houdt met de kosten en de gemeentelijke schaal

Parallel met de workshop werd er een werkgroep samengesteld rond de gemeentebegroting. Die zit nog in het beginstadium, maar bestaat uit inwoners, verenigingen, een afgevaardigde van het gewestelijk toezicht, de schepenen van financiën en openbare werken en verscheidene bevoegde diensten (gesubsidieerde projecten, renovatie, enz.).

Het doel van dit initiatief is de burger een hulpmiddel aan te bieden om de prioriteiten van de gemeente beter te zien in de begroting. Daarnaast geeft het houvast aan de burger (inzicht in het kostenplaatje van investeringen en onderhoud) op het vlak van de inrichtingen in de stad. De horizon van dit initiatief is een de-

bat te voeren rond de gemeentebegroting zelf.

Deze dynamiek draagt op twee manieren bij tot de workshop. De nieuwigheden in de wijk worden gelinkt met de gemeente in haar geheel: vanwaar komen de subsidies? Welke structurele inschrijving in de financiën van de wijk? Om welk soort investeringen gaat het? Al deze vragen hebben antwoorden gekregen in de analyse van de gemeentebegroting en leverden een nuttige basis voor de workshop.

Wat de aanbrenge van referenties voor de burgers betreft, heeft de groep het oorspronkelijk budget van het project voor herinrichting van de Habermanstraat gebruikt (van het wijkcontract Lemmens) om de samenstelling te begrijpen. Zo zijn bij voorbeeld gekomen tot een gemiddelde raming van 150 euro per m² voor de vernieuwing van de straat (wegen en trottoirs inbegrepen), naar gelang van het gebruikte soort materialen.

Dit soort cijfer geeft de mensen een zekere autonomie in hun beoordeling. Zo kunnen zij op een serene manier vooruitgaan in de keuze van de materialen, nadat het soort mobiliteit gekozen werd dat het meest geschikt lijkt in de wijk.

Tijdens een vergadering van de workshop werd er ook gesproken over de soorten bedekking, waarbij stalen bekeken werden. Er werd gekeken naar de kostprijs

van de plaatsing, het onderhoud en soms zelfs de vervanging (in functie van de kwaliteit).

Sinds de eerste debatten over de investeringen die er in de wijk gedaan zullen worden, hebben de inwoners en de lokale actoren de aandacht gevestigd op de nood aan onderhoud. Mooie projecten uitstippelen die daarna in de vergeethoek belanden is niet goed. De diagnosewandelings die in september gedaan werd in de straten van de wijk, had tal van lacunes onderstreept op het vlak van het beheer of kleine herstellingen.

De workshop wil ook bijdragen tot deze collectieve bewustmaking (die van de verkozenen, bewoners en deskundigen).

Participatie, waarborg tegen complexiteit

De complexiteit van de betrekkingen tussen gebieden (wijk, gemeente, gewest, land, Europa, internationale stromen), de complexiteit van de gemengdheid van de wijken (wonen en productie, kansarmen en gegoede burgers) maken het illusoir te denken dat keuzes rekening zouden houden met alle huidige en toekomstige ontwikkelingen van de wijk. Het is ook moeilijk om - al was het maar voorlopig - negatieve effecten teweeg te brengen voor een gedeelte van de betrokkenen bij de evolutie van de wijk.

De uitdaging van de Stadsworkshop bestaat er dus in deze complexiteit te benaderen door zo veel mogelijk mensen samen te brengen: inwoners (eigenaars en huurders), verenigingen, handelaars, ondernemers, politieke beleidsvoerders, gemeentelijke en gewestelijke diensten. Door geduldig te luisteren en zich in te leven in de situatie, waken zij over de uitdagingen voor de ontwikkeling van Kuregem.

Deze waakzaamheid is gerijpt door het publiek debat en is de waarborg dat de gemeente ervoor kiest om de stad te doen evolueren door de burgers op de plaats van de evolutie te houden. Opdat deze hun rol volop zouden kunnen spelen in deze complexe situatie, onderstrepen we de rol van de Stadsworkshop van Kuregem.

In de huidige context verwachten wij van de mogelijkheden tot participatie dat zij als een wondermiddel de vele democratische tekorten verhelpen van onze maatschappij in het algemeen en het stadsbeleid in het bijzonder. Zo zouden de inwoners, aan wie technici en politieke mandatarissen vaak de rol van de reactie gelaten hebben zodra het project afgerond was, zouden de bewoners blijf moeten geven van scherpzinnigheid en een sterke opinie in ieder van hun uitspraken. We stellen vast dat de burgers de nei-

ging hebben hun reacties af te bakenen tot de drempel van hoorbaarheid die ze gewoon zijn. Als hun echt de mogelijkheid aangeboden wordt om invloed uit te oefenen, moet er vooraf aan hun vertrouwen gewerkt worden opdat ze gebruik zouden maken van debatruimte.

De Stadsworkshop werkt in die richting op twee manieren. Eerst moeten de lokale opmerkingen in perspectief geplaatst worden met wat relevant is voor de wijk in haar geheel; de minst hoorbare bedenkingen moeten kracht bijgezet worden. Belang in het debat de minst hoorbare overwegingen. Die rol kan een externe operator makkelijker vervullen dan de personen die rechtstreeks betrokken zijn bij de uitdagingen die verbonden zijn aan het gebied.

Vervolgens moet men het project van de wijk doen evolueren in de zin van wat in de debatruimte tot uiting gekomen is. En daar gaan de politieke mandatarissen de uitdaging aan om de hun beslissingen te decentraliseren. Dan moet de dienst nog de tijd van het overleg en het ritme van de instellingen op elkaar afstellen en dat is niet evident.

**Loïc Géronnez
Patrick Bodart
Periferia (vzw)**

Info:

www.periferia.be/lemmens
Video ter illustratie van de dynamiek van de Stadsworkshop: www.dailymotion.com/

De eerste duurzame verwezenlijkingen van Agenda Iris 21

De Agenda Iris 21 ontstond begin 2008 als kader waardoor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de lokale overheden aanzet om de weg van de duurzame ontwikkeling in te slaan.

Deze ondersteuning levert reeds resultaten op:

Energiediagnose van woningen in Watermaal-Bosvoorde

De gemeente Watermaal-Bosvoorde is een pionier op het vlak van energiebesparing: zij hebben reeds een lokaal Kyoto-plan opgesteld in 2003 en inmiddels schroefden zij het gasverbruik in hun gebouwen met een vijfde terug.

Gesterkt door dit goed begin gingen zij in op de oproep Agenda Iris 21 en begonnen

zij te sleutelen aan een nieuw project om de inwoners te sensibiliseren voor een goede isolatie van hun woning.

Dit project droeg de goedkeuring van de regering weg en ging van start in 2008.

Het principe was heel eenvoudig: aan 50 inwoners een analyse van hun woning aanbieden aan de hand van een infrarood-camera (thermografie).

Het doel daarvan is op zoek te gaan naar zwakke punten op het vlak van isolatie en vervolgens tips geven om de situatie te verbeteren.

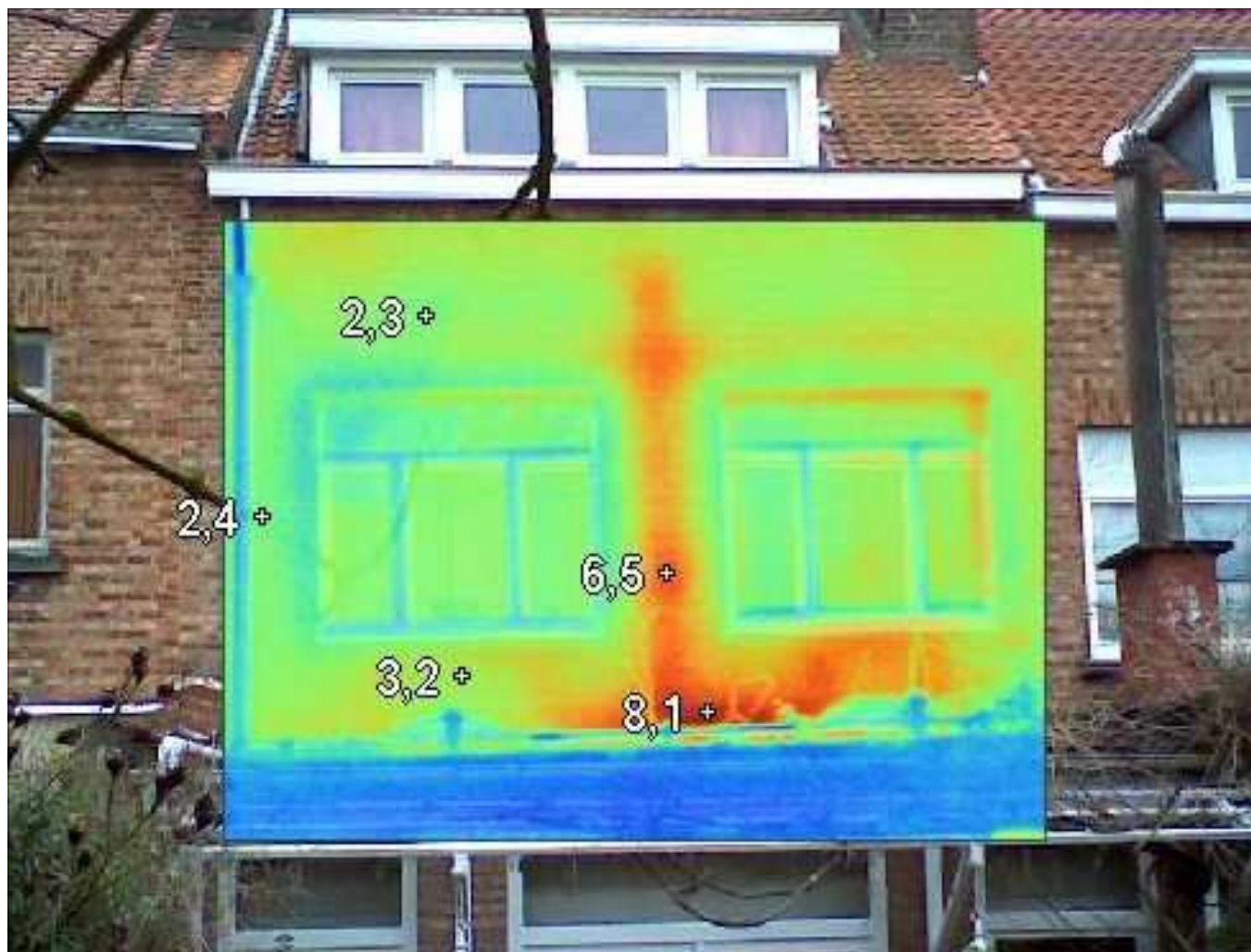
De inwoners werden geselecteerd op basis van een aankondiging die gepubliceerd werd in het infoblad en op de website van de gemeente en in een brief die in elke brievenbus belandde.

Transversale aanpak

Zoals steeds wanneer we het hebben over duurzame ontwikkeling, is het project ontstaan uit een transversale denkoefening tussen verschillende diensten die vertegenwoordigd zijn in de stuurgroep van de Lokale Agenda 21. Daarna lag het project in de handen van een transversale stuurgroep bestaande uit de hoofden van verschillende gemeentediensten (energie, leefmilieu, openbare werken, informatica, ...), die gekozen werden omwille van de knowhow die ze in het

Niet geïsoleerde verwarmingsbuizen.

Verwarmingsbuizen in een niet-geïsoleerde gevel.

project konden aanbrengen en hun motivatie.

Een participatief project

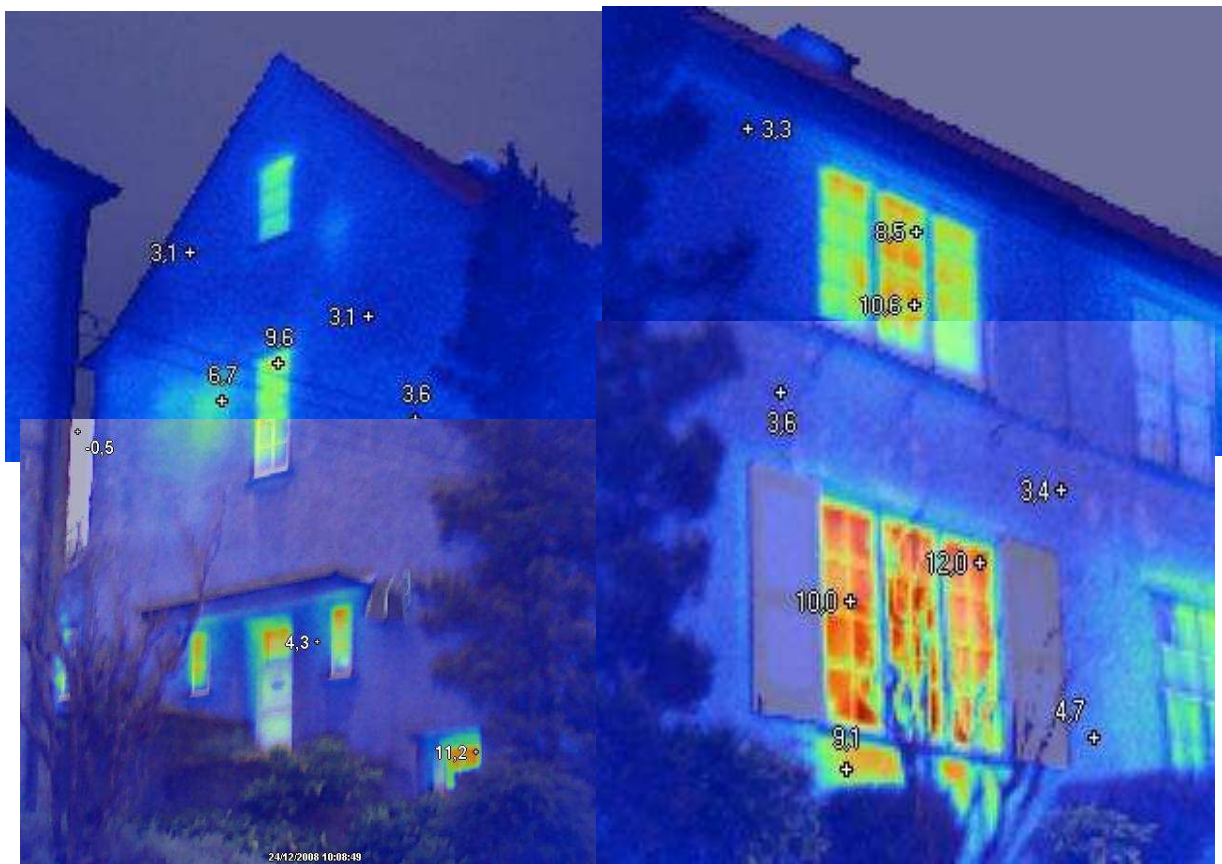
Participatie was niet alleen een vereiste vanwege het Gewest. Het was een evidentie voor de uitvoering en het welslagen van het project.

Participatie kwam op verschillende manieren aan bod:

- een infoavond (oktober 2008) waar de doelstellingen van de thermografie aan geïnteresseerde inwoners voorgesteld werd;
- de ondertekening van een participatiecharter door de inwoners, waarin zij zich engageren om hun gegevens uit te wisselen om hun ervaring ter beschikking te stellen van iedereen;
- de creatie van een interactieve blog (aan de gang) met ondermeer de contactgegevens van de deelnemers, de mogelijkheid om informatie uit te wisselen en een toolkit met praktische tips om de isolatie van een woning te verbeteren;
- de organisatie van een tweede vergadering met de deelnemende inwoners om

de resultaten van de infraroodanalyses te bespreken en alle nuttige technische inlichtingen te geven (met de medewerking van een architectenbureau).

Ook de luchtthermografie van het Gewest (online op <http://geowebgis.irisnet.be/bxlheat>) werd er voorgesteld door een vertegenwoordiger van het BIM, met de mogelijkheid voor de aanwezigen om een luchtfoto van hun huis te zien.

Een sociale woning (Logis). De ramen zijn duidelijk de oorzaak van warmteverlies. Ook twee radiatoren zijn duidelijk op de foto te zien: de ene onder het raam op het gelijkvloers en de andere aan de muur op de eerste verdieping. Deze radiatoren verwarmen de buitenmuur, wat uiteraard zinloos is. Een eenvoudige remedie: een warmtereflecterende plaat aanbrengen achter de radiator of de muur isoleren.

De 3 pijlers van duurzame ontwikkeling

Hoewel de pijlers op het vlak van milieu (terugschroeving van de CO₂-uitstoot) en economie (besparing op de factuur voor verwarming en ondersteuning van de sector van de duurzame renovatie) in dit project centraal staan, mag er niet voorbijgegaan worden aan de sociale pijler.

Zo is er naast de 50 thermografieën die uitgevoerd werden in particuliere woningen ook samenwerking met de sociale huisvestingsmaatschappijen in Watermaal-Bosvoorde (Logis,

Floréal en Ville&Forêt) en van het OCMW gepland.

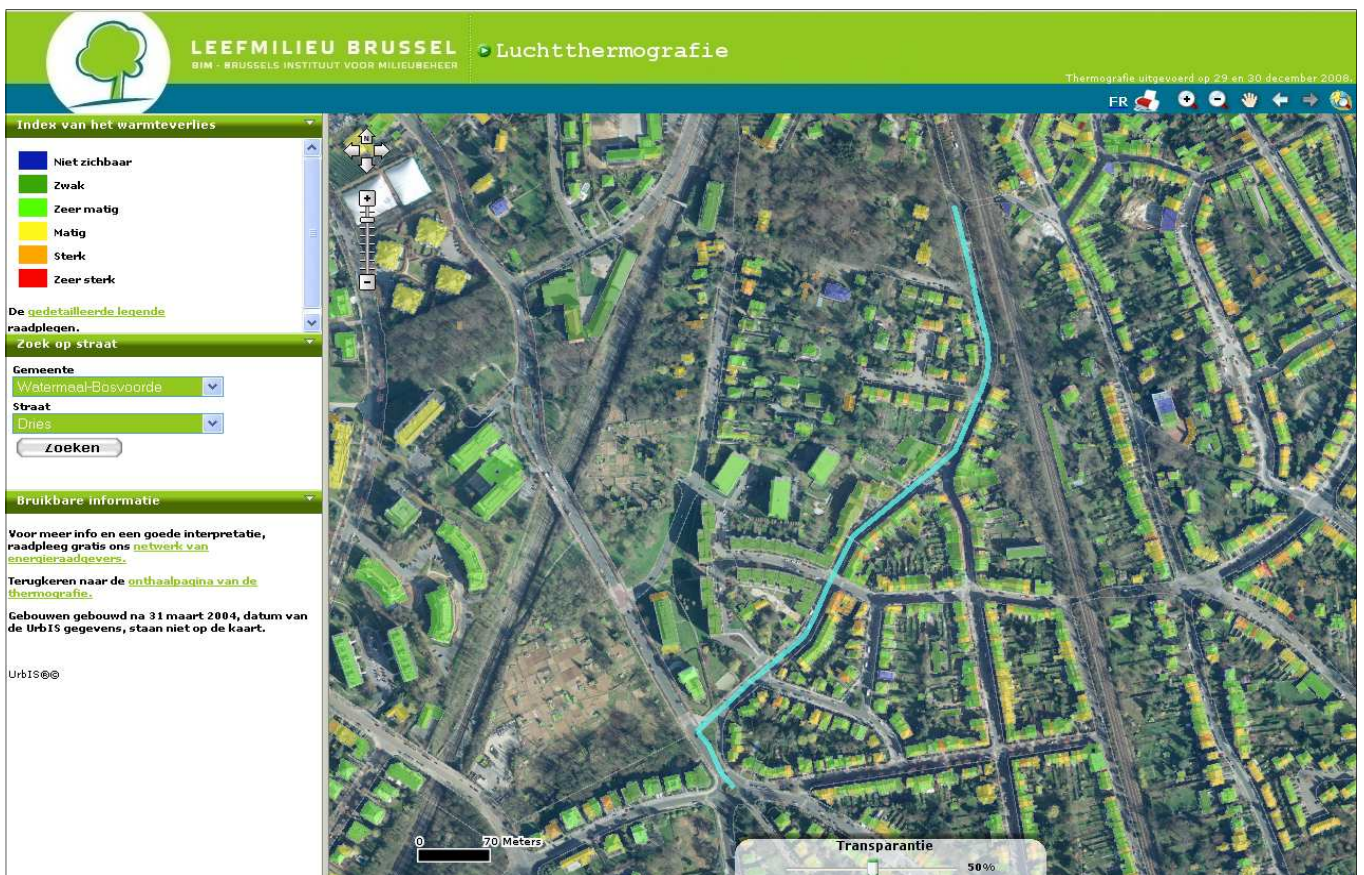
Het doel is het gebruik van infraroodcamera's specifiek toe te spitsen op de problemen van de sociale woningen, namelijk hun ondermaatse isolatie.

De analyses ondersteunen de huisvestingsmaatschappijen bij hun renovatieprojecten en vergemakkelijken de keuze van de ingrepen die ondernomen moeten worden op het vlak van isolatie, weliswaar rekening houdend met de verplichtingen die voortvloeien uit de klassering van een groot gedeelte van hun patrimonium (de twee tuinwijken).

Het bezoek bij de inwoners in de praktijk

De afspraken met de bewoners van de woningen worden gemaakt in functie van de weersomstandigheden. Ideaal is koud, droog en bewolkt weer, waarbij een verschil heerst van minstens 10 °C tussen de binnen- en de buitentemperatuur.

Het bezoek duurt ongeveer een uur: de tijd die nodig is om ongeveer zes foto's te nemen van de gevels en het dak en een twintigtal foto's van

De thermografie vanuit de lucht bekeken voor de Dries-wijk (woningen van Ville & Forêt)
Bron: BIM

bepaalde details binnen (schrijnwerk, deuren, bovendrempels, muren, dakramen, ...) om de waarnemingen van buiten te bevestigen of met de bewoner een of ander knelpunt in de woning onder de loep te nemen.

Daarna is het werk echter nog niet af, aangezien de gemeentemensen de foto's nog moeten bewerken, de punten selecteren waarop ingezoomd moet worden, de schaal van de temperaturen moeten bepalen en de resultaten interpreteren.

Vervolgens wordt er een geïllustreerd verslag opgesteld. In totaal wordt er niet minder dan vijf uur besteed aan ieder dossier.

De bewoners hebben een gedetailleerd verslag ontvangen van hun huis en de problemen die er vastgesteld werden.

Bij dit verslag hoort ook een lijst met gedetailleerde tips,

gericht op de houding van de bewoners (stook niet te veel, gebruik de thermostaat, plaats thermostatische kranen, isoleer de verwarmingsbuizen, ...).

Bovendien wordt er bij het verslag ook een technische nota gevoegd van het CERAA (Centre d'étude et de recherche et d'action en architecture) om de bewoners de beste oplossingen voor te stellen voor hun specifieke problemen, waarbij het gebruik van duurzame materialen bevorderd wordt.

Lessen en conclusies

Het welslagen van dit project is voornamelijk te danken aan het feit dat infrarood foto's makkelijk te analyseren zijn.

Zo konden de bewoners snel de lacunes in de isolatie van hun woning zien. De foto's brachten soms zelfs verras-

singen aan het licht: de voornaamste problemen waren namelijk niet altijd die waaraan men zich verwachtte.

De thermografie brengt ons dus gemakkelijk naar het echte probleem, als men een koudegevoel heeft en daar moeilijk de oorzaak van vindt. De aanwezigheid van thermische bruggen is ook makkelijk te zien op de foto's.

Doorgaan hebben de inwoners werken voorzien om de situatie te verbeteren.

Als zij dat wensen, zal er daarna een nieuwe analyse uitgevoerd worden om de aangebrachte verbeteringen te beoordelen.

Globaal genomen kunnen we stellen dat de bewoners tevreden zijn over deze dienst. Sommigen zijn al tips en informatie beginnen uit te wisselen. Wij hopen dat de creatie van een blog deze dynamiek nog zal versterken.

Heel wat mensen die de analyses bij hun bureaus gevolgd hebben, zijn nu ook geïnteresseerd. Daarom willen wij dit initiatief indien mogelijk volgende winter voortzetten.

**Annemie Vermeylen,
Schepen van
Energie**

agenda 21

Watermael-Boitsfort
Watermaal-Bosvoorde

Fietsboxen voor Schaarbeekenaars

Schaarbeek draagt de zachte mobiliteit reeds lang een warm hart toe. Het project van de fietsboxen ligt overigens in het verlengde van het gemeentelijk mobiliteitsplan.

Met dit testproject wil Schaarbeek aan zijn inwoners tonen dat de fiets beschouwd moet worden als een volwaardig vervoermiddel dat heel doeltreffend is

en binnen ieders mogelijkheden ligt.

In het kader van de Lokale Agenda 21 heeft de gemeente Schaarbeek dit project met fietsboxen in het leven geroepen. Naast de vele andere inrichtingen om de mobiliteit van de fietsers te verbeteren, biedt dit project aan achttien fietsers de mogelijkheid hun fiets (een of twee per box) veilig op te bergen en

tegelijk te beschermen tegen weer en wind.

Er was namelijk vastgesteld dat veel mensen ontmoedigd zijn door het gebrek aan plaats om hun fiets veilig te stallen in de nabijheid van hun woning. Fietsen worden meestal in de inkomhal of de gang achtergelaten of blijven buiten staan, vastgebonden aan een paal of een hek.

Meer dan een mobiliteitsproject: een project rond participatie van de burger

Het project met de fietsboxen kwam tot stand met de medewerking van tal van mensen. Binnen de gemeente droegen verschillende diensten (dienst wegen, mobiliteit, groendienst, ...) hun steentje bij tot de uitwerking van het project en de vormgeving van het prototype. De gemeente wou namelijk geen standaardboxen kopen, maar wou haar eigen model ontwerpen.

Daarvoor werd er samengewerkt met JST (Jeunes Schaarbeekoïses au Travail) en Recyclart, twee vzw's voor beroepsinschakeling, en fietsverenigingen zoals Gracq, via de oproep tot indiening van kandidaturen.

Enkele boxen zijn nog niet verhuurd, door de moeilijkheid om plaats te vinden vlakbij de woning van geïnteresseerde huurders, maar globaal is de respons dus zeer goed.

18 boxen en dan ...

Uiteraard blijft dit een testproject. Schaarbeek blijft gemotiveerd om de zachte mobiliteit in de gemeente aan te moedigen en zo het gebruik van de fiets als verplaatsingsmiddel te bevorderen, maar de plaatsing van nieuwe boxen met eigen middelen is momenteel niet

gewaarborgd. Eerst zal het gebruik van de eerste achttien boxen geëvalueerd worden, enkele maanden na de ingebruikname.

Aangezien het om een testproject gaat, moet het immers aan een evaluatie onderworpen worden. Op die basis zullen we nieuwe aanvragen indienen voor subsidies en zullen we geld vrijmaken om de plaatsing van bijkomende boxen te waarborgen.

Bovendien blijven we "U"-parkings plaatsen. Dat is fietsjargon voor de metalen baren waaraan fietsen vastgehecht kunnen worden. Zo zullen er steeds meer geplaatst worden bij haltes van de MIVB, winkels, scholen, ...

Het aantal kandidaturen dat de gemeente ontving en de brieven die het kabinet en de dienst mobiliteit krijgen over de fietsboxen, bevestigt dat het project wel degelijk ingang gevonden heeft.

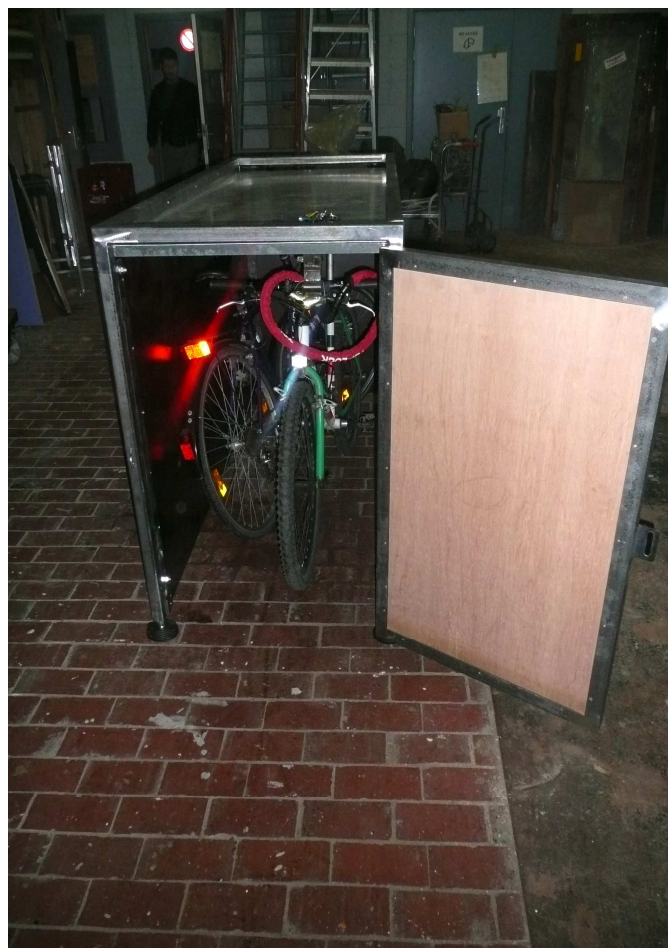
De achttien boxen zijn geen mirakeloplossing

voor problemen zoals diefstal en plaatsgebrek voor de fiets in de stad, maar vele Schaarbekenaren lijken dolblij met dit initiatief.

Wij hopen dat op deze manier het aantal fietsers in Schaarbeek nog zal toenemen, zoals we dat ook elders in Brussel reeds vaststellen.

Laurence Willemse

Kabinet van
Christine Smeysters,
Schepen van Openbare
Werken, Mobiliteit en
Duurzame Ontwikkeling

Elektronisch ... dus ook ecologisch !

Ons engagement voor duurzame ontwikkeling indachtig maar ook om papierverspilling tegen te gaan, wensen wij de Monitor van de Duurzame Ontwikkeling prioritair per e-mail onder onze lezers te verspreiden.

Neem een abonnement!

Hebt u de Monitor van de Duurzame Ontwikkeling niet persoonlijk ontvangen? Wenst u de volgende nummers te ontvangen? Geen probleem! Neem een abonnement via de website van de Vereniging. U kan het formulier invullen op www.vsgb.be > Diensten > Publicaties > Monitor van de Duurzame Ontwikkeling.

Download via onze website!

U kan de Monitor van de Duurzame Ontwikkeling tevens gratis downloaden op www.vsgb.be > Diensten > Publicaties > Monitor van de Duurzame Ontwikkeling.

Geen e-mailadres?

U hebt geen rechtstreekse toegang tot internet en wil de Monitor van de Duurzame Ontwikkeling toch ontvangen? Bel ons en we zullen samen een oplossing zoeken.

Contact:

Forum voor Duurzame Ontwikkeling van de
Vereniging van de Stad en de Gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (VSGB)
Aarlenstraat 53 bus 4 - 1040 Brussel
Tel: 02 238 51 62 - Fax: 02 280 60 90
E-mail: philippe.mertens@avcb-vsgb.be

Ondertekening van de engagementen van Aalborg februari 2009

Lente 2009